

Gamla jul seder i Morup. län.
Från församlingen, Hållösa

Julfirandet är gammalt men därför ej förligat. Julen firas dock på olika sätt på olika platser i vårt land och äro så olika nu mot för i tiden. Jag skall nu enligt berättelser av de gamla söka beskriva julfirandet i Morups sådant det fötde sig för 50 år sedan särskilt i de större bondgårdarna, där ~~bevaras~~ fimmor.

Man hade då som nu för tiden bräddom dagarna före jul.

Man slaktade, bruggde, bakade och skurade. Baket tog lång tid i anspråk, ty det bakades så mycket bröd, både grovt ^{och fint} allt det näckte till slutet av mars. Ström till äggvar bakades kaker, som voro något mindre än dem man köll i huset. Dagen före julafton fejadis och gjordes så rent som möjligt i laclugård och på gårdspöten. På julaftonen började man litet tidigare än vanligt med skärandet av huskebe och kreaturens ryckning. Huskebe skulle skäras, så att det näckte under hela hälgan och, emedan även korina skulle till aftonfoder såväl julafton som nioårs- och trettonde afton ha hackels med mjöl och sönderhackade potatis som tilltugg, höll man på slårmed till kl. 12 på dagen. Då skulle alla, barn och drängar in i köket och dygsa i grytan. Detta tillgick så, att mor i huset eller någon av pigorna till var och ^{en} skär en försvarlig skiva bröd och lade i den kokande köttgrytan. Sedan därpå alla fått var sin tallrik, gick man fram till grytan och fiskade uppså sin bröds skiva, vilken äts stående på. Någon annan dagvard bestods ej, emär middag skulle ätas i skyrminnen. Hade båtsmannen någon dag före jul ej hunnit göra sin vänliga rond bland sina notbönder för upptagande av sitt förvarvade, vilket som bekant utgick i varor, sändes någon av husets tjänstefolk på eftermiddagen till hans hem med en försvarlig böda julgotter bestående av fint bröd, kött, fjärr och korv. Kl. 4 skulle allt arbete utomhus vara avslutat.

Sedan alla därpå tvättat och kammat ^{sig} och juldags-
kläderna dragits på, samlades man i stugan. Där var
det riktigt festligt. Fångbordet stod dukat, julgranen,
vilken vid denna tid länge varit i bruk, stod klädd med
stjärnor och blommor av papper i lysande färger och lam-
pan och de tregreniga talgljusen voro tända. Julhalmen
låg vackert utbredd på golvet. Kartell användes utgjorde
råghalm. Varför julhalm brukades har jag ej ~~minnelse~~
lyskats utforska. Förmodligen skulle väl denna beteckna
skördefältet och de lekar, som där utfördes, vara en bild
av olika slag av arbeten på åker och äng. I ett och annat
hem hade man förfärdigat vackra takkronor av halm. Dessa
tillverkades så, att man tillspjete grova halmsstrån i olika
längder, vilka tröddes på trädar, tre på varje träd. Sedan
knöts trädarn tillsamman, så att halmpiporna bildade ~~en~~
trianglar, ~~och~~ vilka man sedan spjofsbänd så att de bildade
en krona. Pepparkaksdjuren voro pyfligt uppstatta å
ett papper på väggen. Julbocken bleu alltid placerad
i mitten. Sedan midnattens gäst av stapeln och bordet
"invit" avdukat, delade man ut de sötlika smulorna
pepparmöttorna, en någad kaffekopp till var och en. Där-
på tänkade man sig äter bringa bordet och så "skramlades
hästen" och "hördde svam i skogen" underbarnet och prat.
[Blev julglädjen alltför stor bland barnen, hotade fen
med julbocken. Ynte med dem, som hängde på väggen.
För den hyste barnen ingen fruktäm. Julbocken uppriädd
under många former, dels som trebent halmdocka, dels
jick han övertaga "den ledde" roll och tjämstgöra som
buse för stygga barn.] Vid sjetiden på kvällen bars kaffet
in och sedan detta med dopp av många olika slag blivie
innumrdigat vidtog lekarna i julhalmen. I dessa deltog
gamla och unga, män och kvinnor. Man "drog hank", "daska
Markus" m. m. m. m. "Daska Markus" var en ganska
välkum jullek. De båda deltagarna bundo för ögonen

och försågos med var sin drag, hårt flätad av haln. En stol lades mitt på golvet, i hvilken deltagarna skulle hålla med ena handen och ej fingra släppa. Sedan skulle var och en i tur och ordning tilldela den andre ett slag med slaggen. Dess slag kunde bliva rätt hämbara, om de träffade i huvudet eller ansikte. Den, som utdelade slaget, kunde även slå handen i stolen, så att knogarna svullnade! En lek, i hvilken såväl stora som små deltog, var att "taga julbocken". Denna lek tillgick så, att en liten trebent docka av haln ställdes på golvet och den, som skulle upptaga den, skulle stupa kullen bytta och upptaga den med fötterna. Sedan lekarna i julhalmen pågått ett par timmar, stod icke blott glädjen utan även dammet högt i tak. Vid 10-tiden dukas till kvälls mat, som bestod av fisk och risgrönsgröt, var-efter man, trött av all julpröja, kröp till köjs, sedan kreaturen dock först blivit fagnade med den ovannämnda julmaten. Smör, ost, skinka och bröd sattes fram på bordet under natten. Dästa anhöriga kommo då enligt folktron på besök och skulle hålla till godo med vad som blivit framsatt. Sedan kl. 3 på juldagsmorgonen var man på benen. Först stego pigorna eller husets döttrar upp och bjödo mor och far samt husets övriga medlemmar kaffe på sängen. Därpå klädde man sig för färden till ottesången. Juldagen tillbringade man vanligen i stillhet, men annandagen började julgillena, som voro både många, långa och bullersamma ända till dagen efter. Trettondedagen, då julen ansågs avslutad. Denonadagen kallade man Knut. Då skulle knutgubbarna förfärdigas. Man tog ett par gamla byxor och en avsigd storträja, stoppade upp dem med haln och sammanband dem med ett rep. Huvudet gjordes av haln och därpå bands ett kläde, på vilket man målade ansikte. Sedan försågs gubben med hatt och så var hon färdig att ge sig ut i bygden. Man försåg

honom alltid med ett "pass", som dels var ett friarbrev till inflycka i någon granngård. Bar man honom till en ovän, blev "passet" därefter.]

Med julfirandet voro alltid vissa egendomliga seder som skrock och vidkepelss förknippade. På t. ex. hörde man, att den eller den fått hjälp att ammandagens morgon "måka fähuset". En del ungdomar samlades nämligen tidigt denna morgon och försedda med var sin grep besökte någon granngård, öppnade dörren till fähuset och kastade in så mycket gödsel, att kreaturen förmågen lågo medbäddade däri, då far kom ut på morgonen. Vänligen var offret en ovän, som på detta sätt skulle ha "betalt för gammal ost". Den som vid midnattstid juleafton

gick ut och genom fönstret tilltack in i stugan som då såg någon av husets folk utan huset, skulle denne dö under årets lopp. Enligt folktron höllo de döda stensång. En gammal skulle en gång ha kommit för bittade till otterängen.

Då kom grannhustrun, som varit död i många år, till henne och bad henne avlägsna sig en stund, emån deras otteräng ännu ej voro avstälad.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gustaf Nilsson.

[Gamla julseder i Horeups och
Faurås län, Halland]